

УДК 613

DOI:

*Ольга Матвійчук, аспірантка кафедри початкової і професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

СУТЬ ПОНЯТТЯ “ЗДОРОВ’ЯОРІЄНТОВАНИЙ СВІТОГЛЯД”, СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

У статті розкрито значення здоров’я як найважливішого фактору для успішної соціалізації людини з позиції медико-гігієнічного, фізкультурно-оздоровчого, еколого-оздоровчого підходів та безпеки життєдіяльності людини з системою свідомого і відповідального відношення до особистої безпеки. Визначено суть поняття “здоров’яорієнтований світогляд”. Висвітлено основні структурні компоненти здоров’яорієнтованого світогляду – система знань, поглядів, сенсів, ідеалів, мотивації, переконань, способів діяльності, ціннісного ставлення, прагнення до постійного самовдосконалення, поведінки, які визначають культуру здоров’я людини.

Ключові слова: здоров’я; світогляд; структура світогляду; здоров’яорієнтований світогляд; ціннісні орієнтації; здоров’язбереження.

Лит. 9.

*Olha Matviychuk, Postgraduate Student of the Primary and Vocational Education Department
Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University*

THE ESSENCE OF THE CONCEPT “HEALTH-ORIENTED WORLDVIEW”, STRUCTURE AND FUNCTIONS

The article discloses the importance of health as the most important factor for the successful socialization of man from the position of a medical and hygienic approach, which provides education of specialists due to the basics of prevention and treatment of diseases, organization of the educational environment for the health preservation, the organization of health work in educational institutions on the example of national and world practices of healthy living; ecological and health approach, which explores the health crisis in the context of globalization of sustainable development of life on Earth in the process of education of modern man value-meaning, responsible attitude to nature; safety of life-sustaining activity with a system of conscious and responsible attitude to personal safety, to the prevention of risk factors for others; ability to value one’s life and health in everyday practice, as well as in threatening situations; provide assistance to victims, anticipate and eliminate unjustified risks and dangers.

The views of various authors on the problem of health and healthy lifestyle, specified aspects of the search for patterns in the education of a healthy younger generation are considered. The concept of worldview as a form of human self-consciousness is described, the nodal categories of which are the concepts of “world” and “man”. The essence of the concept “health-oriented worldview” is defined. The main structural components of a health-oriented worldview are highlighted – a system of knowledge, views, meanings, ideals, motivation, beliefs, ways of working, values, desire for constant self-improvement of behavior, that determine the culture of human health. Noted, that every sphere of man’s activity meets certain values: natural values; biological, vital values; mental values; social values; spiritual values.

Keywords: health; worldview; worldview structure; health-oriented worldview; value orientations; health keeping.

Постановка проблеми На сьогоднішній день проблема здоров’я є однією з актуальних проблем суспільства. В Національній стратегії розвитку освіти в Україні наголошується на тому, що потрібно велику увагу приділяти формуванню здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров’я студентської молоді, а саме виховання людини в напрямі відповідального відношення до особистісного здоров’я, формування високого рівня здоров’я у всіх його аспектах – фізичному, психічному, соціальному та духовному. Необхідність зміни світоглядних уявлень відносно здоров’я та формування нового –

здоров’яорієнтованого світогляду посилюються подальшим погіршенням показників здоров’я молодого покоління.

Є реальна потреба у зміні уявлень про здоров’я, у формуванні стійкої мотивації студентської молоді до ведення здорового способу життя і прийняття фізичного та психічного здоров’я як особистісної цінності, а це можливо лише через формування у неї здоров’яорієнтованого світогляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування світогляду у процесі навчальної діяльності учнів присвячено дослідження І. Лернера, Н. Огурцова, І. Сисоєнко,

Г. Школяр та ін.; зміст та структура світогляду описані такими науковцями як Р. Рогова, Е. Моносзон, І. Сисоєнко та ін.; психологічні закономірності процесу формування світоглядних поглядів учнів розглядали Г. Залеський, Л. Липкіна; ціннісні орієнтації та установки досліджували Г. Андрєєва, Г. Берегова, М. Бобнева, А. Донцов, О. Матвієнко, Д. Мороз, В. Ядов; питання формування екологічної свідомості особистості вивчали Ю. Бойчук, В. Гармасар, Л. Кудрик, Е. Романова, І. Щербак та ін., духовні аспекти формування світоглядних орієнтирів у процесі валеологічної освіти розкривали у своїх дослідженнях Ю. Бойчук, М. Гончаренко та ін. Але не дивлячись на кількість досліджень, проблема формування здоров’яорієнтованого світогляду студентської молоді залишається актуальною і недостатньо вивченою. Залишається багато питань щодо розвитку мотивації студентської молоді до здорового способу життя, цінних орієнтацій, інтересу до здоров’язбереження.

Мета статті – розкрити сутність поняття “здоров’яорієнтованого світогляду”.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз літератури показав, що проблема здоров’язбереження не вирішується лише засобами профілактики, лікуванням хвороб та популяризацією здорового способу життя. Потрібно приділити увагу розвитку у студентської молоді світоглядних структур ефективних у відношенні здоров’я.

До числа найважливіших факторів, які визначили необхідність філософсько-культурологічного підходу до проблеми освіти і здоров’я відносяться: вивчення феномену “людина та її здоров’я” через призму глобальних проблем сучасності з позиції єдності духовного і тілесного в природі людини; формування здорового способу життя як системи управління здоров’ям; оволодіння культурою здоров’я у складі гуманітарної культури майбутнього фахівця; універсальність освіти як культурного явища; культура в предметному полі освіти; втрата позицій здорового способу життя, деформації в ціннісно-смісловій сфері розвитку особистості; перехід до особистісно-орієнтованої освіти з вираженою в ній здоров’яорієнтованою функцією; розвиток суб’єктної форми особистості при оволодінні культурою здоров’я та сформувавши відповідний світогляд.

Стає очевидним, що посилення здоров’яорієнтованої функції є для освіти необхідною умовою для подальшого розвитку як практики, за допомогою якої формується суспільна свідомість та особистісне позитивно-активне відношення до здорового способу життя.

Дослідження наукових проблем розвитку людини в просторі цінностей культури, освіти і здоров’я мають своїми витокami практику життя, в якій помітно втрачений порядок безпеки та здоров’я.

За останні роки з’явилися дослідження, в яких наголошено на формуванні мотивації у студентської молоді до здорового способу життя. І це питання дослідники пропонують вирішувати через валеологізацію освіти, створення здоров’язбережувального середовища у закладах вищої освіти [4; 9].

У стратегії сучасної освіти здоров’я як найважливіший фактор для успішної соціалізації людини традиційно досліджується з позиції наступних підходів:

- медико-гігієнічного, що забезпечує освіту фахівців через основи профілактики і лікування захворювань, організацію навчального середовища щодо збереження здоров’я фахівців та контролю над санітарно-гігієнічним забезпеченням дидактичного та виховного процесів;

- фізкультурно-оздоровчого, який акцентує увагу на фізичному розвитку фахівців за допомогою залучення їх до культури руху та естетики здорового тіла, виховання морального духу, організації оздоровчої роботи в освітніх установах на прикладі національних і світових практик здорового способу життя;

- еколого-оздоровчого, який досліджує кризу здоров’я в контексті глобалізації проблем сталого розвитку життя на Землі при вихованні у сучасної людини ціннісно-сміслового, відповідального ставлення до природи; любові до живого, при формуванні досвіду дбайливого підходу до природного середовища і його ресурсів як підґрунтя основи здоров’я і безпеки при використанні великого арсеналу наукового знання, способів попередження екологічних ризиків діяльності та поведінки людини, моральних заборон і здорового способу життя;

- безпеки життєдіяльності з системою свідомого і відповідального відношення до особистої безпеки, до попередження факторів ризику для оточуючих людей; здатності цінувати своє життя і здоров’я у повсякденній практиці, а також в ситуаціях загрозливого характеру; надавати допомогу постраждалим, передбачати і виключати невиправдані ризики і небезпеку.

Для розуміння поняття “здоров’яорієнтований світогляд” необхідно зрозуміти, що собою уявляє “світогляд”. У систему людських знань термін “світогляд” був запроваджений з подачі німецького філософа Іммануїла Канта. Це невід’ємний атрибут людської свідомості.

У філософському словарі зазначено, що світогляд – це духовно-практичне утворення, засноване на співвіднесенні наявного, суцього та уявного, бажаного, належного, синтез досвіду, оцінки знання та переконань, зорієнтованих на ідеали [7, 569].

Якщо конкретизувати, то світогляд – це сукупність узагальнених уявлень про дійсність, які відображають, розкривають і зумовлюють певне практичне і теоретичне ставлення людини до світу, спосіб сприйняття, осмислення і оцінки навколишньої дійсності і самої себе як конкретно-історичного суб’єкта пізнання і практики.

О. Данильян і В. Тараненко зазначають, що світогляд – не просто узагальнене уявлення про світ, а форма самосвідомості людини, вузловими категоріями якої виступають поняття “світ” і “людина”. Через ці поняття суб’єкт світогляду усвідомлює своє призначення у світі і формує життєві настанови. Відношення “світ – людина” – це основне питання світогляду. Вони зазначають, що світогляд – це складне духовне явище, для якого характерні цілісність, єдність усіх компонентів. Структуру світогляду становлять і виконують у ньому важливу роль такі елементи: узагальнені знання, переконання, цінності, ідеали, вірування, принципи діяльності, життєві норми [3, 86].

І. Надольний вважає світогляд теоретичною основою потреб, інтересів, цілей, мотивів людської діяльності з реалізації індивідуальних, індивідуально-суспільних та суспільних ідеалів відповідної історичної доби [6, 50].

Г. Берегова надає особливу роль ціннісним орієнтаціям у світогляді людини. На її думку, ціннісне відношення людини до світу й до самої себе формується в певну ієрархію цінностей особистості, на вершині якої розташовуються свого роду абсолютні цінності, зафіксовані в тих або інших суспільних ідеалах. Ієрархія цінностей особистості з космічно-планетарним світоглядом будується залежно від сфери її буття, найважливішими з яких є природна, біологічна, духовна, психічна, соціальна. Кожній сфері буття людини відповідають певні цінності: природні цінності (чисте повітря, воду, корисні копалини, родючі ґрунти, ліси, багаті на рибу ріки і моря); біологічні, вітальні цінності (здоров’я, здоровий стан організму); психічні цінності (відчуття комфорту, піднесеності, закоханості, радості, щастя та ін.); соціальні цінності (зайнятість населення, злагода в суспільстві, порядок, мир, демократія); духовні цінності (ідеали людства – добро, прекрасне, істина, свобода, справедливість, святість; і предмети культури, в яких вони

об’єктивувались (художні твори, релігійні, моральні і юридичні системи, наукові теорії) [1, 4].

Світогляд за своєю самою суттю є універсальним, оскільки інтегрує знання і почуття у переконання, а також практичним, оскільки орієнтує на вирішення найважливіших проблем людського існування, виражає імперативи поведінки людини та сенс її життя. Він є постійний супутник людської життєдіяльності на будь-якому етапі історії людства [8, 32].

На підставі цих досліджень можна зазначити, що здоров’яорієнтований світогляд це система знань, поглядів, сенсів, ідеалів, мотивації, переконань, способів діяльності, ціннісного ставлення, прагнення до постійного самовдосконалення, поведінки, які інтегровані один з одним в одне багаторівневе та багатокомпонентне духовне утворення, яке визначає культуру здоров’я.

Здоров’яорієнтований світогляд має складну структуру. Він включає такі підструктури духовного світу особистості, як інтелектуальна, яка охоплює фундаментальні знання і універсальні вміння людини, цінності, вищі почуття, ідеали і норми, якими людина керується в повсякденному житті, а також фактори спрямованості – відносини, мотивацію, оцінку, поведінку тощо.

Здоров’яорієнтований світогляд виконує взаємопов’язані функції: 1) самоорганізовує досвід сталого функціонування і розвитку, який може бути трансльований і переданий іншим поколінням; 2) складає ядро свідомості суб’єкта, визначає його понятійний зміст в динаміці індивідуального розвитку; 3) окреслює загальний контур світогляду людини, вводить певну шкалу цінностей в контексті інваріанта культури здоров’я.

Особливого значення у формуванні здоров’яорієнтованого світогляду людини набувають переконання у важливості здоров’язбереження. Переконання керують здоров’язбережувальною поведінкою і волею людини. Результатом переконання може бути стійка усвідомлена потреба індивіда у збереженні здоров’я та веденні здорового способу життя, яка спрямовує його діяти згідно новим цінностям.

О. Матвієнко і Д. Мороз визначають ціннісне ставлення до здоров’я як системне і динамічне утворення особистості, що формується на основі ціннісно-мотиваційної сфери сукупності знань про здоров’я, яке відображається у свідомо обраному способі життя і формується у процесі становлення особистості як цілісної системи, пов’язаної з усвідомленням свого місця, ролі, функцій у здоров’язбережувальній діяльності, у суспільстві, колективі [5, 349].

У свою чергу ціннісне ставлення до власного здоров’я передбачає сформованість особистості та вміння цінувати себе як носія фізичних, духовних та соціальних сил, що є умовою формування у людини активної життєвої позиції.

Проблеми зі здоров’ям, недостатній рівень знань щодо фізичної, психічної, соціальної та духовної сфер здоров’я накладають негативний відбиток на життя людини. Одним із способів розв’язання цієї проблеми є кардинальна зміна поглядів на причини та наслідки нездоров’я та формування мотивації до здоров’язбережувальної діяльності.

Життєвий вибір на користь здоров’язбереження, зроблений у студентські роки, буде залежати від спрямованості особистості на здоров’язбережувальний стиль поведінки, домінуючої мотивації щодо нього та здоров’язбережувальних ціннісних орієнтацій, що, в свою чергу, визначатиме подальший життєвий успіх і спрямованість дорослої особистості на професійну самореалізацію [2, 136].

Отже, проєктуючи історичний досвід безпеки життєдіяльності та здоров’я на галузь освіти для пошуку закономірностей щодо подальшого виховання здорового підростаючого покоління, можемо зазначити, що:

- перспективи сталого розвитку сучасної людини мають вивчатися в структурі глобальних проблем світу, які обумовлені неузгодженістю його системних відносин з природою, суспільством і самим собою;

- здоров’я має розглядатися в єдності духовності і фізичного самовдосконалення особистості, що досягається за допомогою культури, освіти та діяльності оздоровлення;

- здоровий спосіб життя, як категорія в гранично узагальненій структурі світоглядних уявлень про генетичні передумови здорової тілесності людини і духовної її наповнюваності, має являти собою, з одного боку, інваріант суспільної свідомості про дану проблемну сторону людського життя, а з іншого – спосіб організації життєдіяльності, в якому він матеріалізується.

Висновки і пропозиції. Таким чином, філософські підстави здоров’яорієнтованого світогляду висвітлюють глибинний зв’язок людської духовності і тілесності у взаємодоповненні і взаємозбагаченні один одного. Біологічні передумови являють собою не тільки матеріальний субстрат для самовиживання індивіда, але і необхідне підґрунтя для соціалізації людини, її самовизначення. Важливим для людини є визначення змістових і ціннісних установок свого перебування на Землі в системних відносинах з оточуючим світом, людьми і з самим собою, що

є запорукою ефективної життєдіяльності в умовах виживання і безпеки сучасної людини і здійснюється у процесі культурного розвитку суб’єкта за допомогою активної освітньої діяльності і практики здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берегова Г. Д. Ціннісні орієнтації у новому світогляді сучасної особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 4. С. 3–8.

2. Гончарук О. М. Формування здоров’язбережувального стилю поведінки студентів аграрних закладів вищої освіти: дис. ... к. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 249 с.

3. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Філософія : підручник. Харків : Право, 2012. 312 с.

4. Максимчук Б. А. *Формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання (теоретико-методичний аспект)* : монографія / за ред. д-ра пед. наук, проф., члена-кореспондента НАПН України Р. С. Гуревича. Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2016. 388 с.

5. Матвієнко О. В., Мороз Д. В. Ціннісне ставлення до здоров’я як педагогічна категорія. *Молодий вчений*. 2018. № 1(1). С. 348–353.

6. Надольний І. Ф. Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Філософія*. 2015. № 4. С. 50–54.

7. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

8. Хайруліна Ю. О. Світоглядна культура особистості: структурно-функціональний аналіз : монографія. Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 235 с.

9. Щербак І. М., Дрожик Л. В. Підготовка майбутніх учителів до створення еколого-валеологічного освітнього середовища як основи здоров’язбереження учнів. *Молодь і ринок* : науково-педагогічний журнал. № 3 (170). Дрогобич: 2019. С. 137–140.

REFERENCES

1. Berehova, H. D. (2018). Tsinnisni orientatsii u novomu svitohliadi suchasnoi osobystosti. [Value orientations in the new of modern man]. *Bulletin of the National Academy of Management of Culture and Arts*. No. 4. pp. 3–8. [in Ukrainian].

2. Honcharuk, O. M. (2018). Formuvannia zdoroviazberezhuvalnogo stylu povedinky studentiv ahramykh zakladiv vyshchoi osvity [Formation of health-saving behavior of students of agrarian institutions of higher education]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 249 p. [in Ukrainian].

3. Danylian, O. H. & Taranenko, V. M. (2012). *Filosofii: pidruchnyk* [Philosophy]. Kharkiv, 312 p. [in Ukrainian].

4. Maksymchuk, B. A. (2016). *Formuvannia valeolohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u*

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ДОСВІДУ
В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ**

protsezi fizychnoho vykhovannia (teoretyko-metodychnyi aspekt): monohrafiia [Formation of valeological competence of future teachers in the process of physical education (theoretical and methodological aspect)]. (Ed.). R. S. Hurevych. Vinnytsia, 388 p. [in Ukrainian].

5. Matviienko, O. V. & Moroz, D. V. (2018). Tsinnisne stavlennia do zdorovia yak pedahohichna katehoriia [Value attitude to health as a pedagogical aspect]. *Молодий вчений*. No. 1(1), pp. 348–353. [in Ukrainian].

6. Nadolnyi, I. F. (2015). Svitohliad – kliuchova problema piznannia ta diialnosti liudyny [Worldview – the key problem of human cognition and activity]. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Філософія*. No. 4, pp. 50–54. [in Ukrainian].

7. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* (2002).

[Philosophical encyclopedic dictionary]. (Ed.). V. I. Shynkaruk et al. Kyiv, 742 p. [in Ukrainian].

8. Khairulina, Yu. O. (2011). Svitohliadna kultura osobystosti : strukturno-funktsionalnyi analiz : monohrafiia [Person's worldview culture-structural and functional analysis]. Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. Nat. Mykhaylo Drahomanov Ped. University. 235 p. [in Ukrainian].

9. Shcherbak, I. M. & Drozhyk, L. V. (2019). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do stvorennia ekolohovaleolohichnoho osvitnoho seredovyscha yak osnovy zdoroviazberezhennia uchniv [Preparing future teachers for an ecological and valeological educational environment as a basis for student health preservation]. No. 3 (170). *Youth & market: monthly scientific-pedagogical journal*. Drohobych, pp. 137–140. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.10.2020

УДК 378.016-051:793.3

DOI:

**Віра Максименко, аспірант, викладач кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя**

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ДОСВІДУ В СИСТЕМІ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ**

У статті досліджуються особливості формування художньо-творчого досвіду в системі фахової підготовки майбутніх учителів-хореографів. Зазначається, що на сучасному розвитку мистецької освіти та оновлення її змістової сторони особливої уваги заслуговують питання щодо переосмислення суспільного призначення професії вчителя хореографії, оскільки саме він здатний творчо впроваджувати соціально-значущі новачки і мобільно реагувати на культурні вимоги часу. Урахування цих особливостей вимагає від майбутнього спеціаліста хореографії особливої уваги до його фахової підготовки, а також особистісних якостей, що формуються у процесі навчання.

Таку роботу доцільно здійснювати у двох аспектах: по-перше, як стійкого утворення, тобто досвіду – результату, який передбачає становлення й розвиток його основних складових; по-друге, як процесуального вияву, в якому великого значення набуває урахування необхідних умов, що забезпечують ефективність цього процесу.

Ключові слова: фахова підготовка; хореографічна діяльність; методика викладання; художньо-творчий досвід; творчий потенціал; вчитель-хореограф.

Лім. 5.

**Vira Maksymenko, Postgraduate Student,
Lecturer of the Music Pedagogy and Choreography Department,
Nizhyn Mykola Hohol State Pedagogical University**

**THE PECULIARITIES OF FORMATION OF ARTISTIC AND CREATIVE EXPERIENCE IN THE
SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE CHOREOGRAPHY TEACHER**

The article examines the peculiarities of the formation of artistic and creative experience in the system of professional training of the future teachers-choreographers. It is pointed out that the issues of rethinking the social function of the profession of choreography teacher deserve particular attention in the modern development of art education and updating its content, because it is able to implement the socially-significant innovations creatively and respond mobile to the cultural demands of time. Taking into consideration these features requires from the future choreography specialist special attention to his professional training, as well as personal qualities that are formed in the learning process.

Such work should be realized in two aspects: firstly, as a resistant formation, namely experience – a result that involves the formation and development of its main components; secondly, as a procedural demonstration, in which it is important to take into account the necessary conditions to provide the effectiveness of this process.

The specifics of formation of general pedagogical and special skills of students-choreographers in the system